

Lausuntotiivistelmä

17.11.2022

VN/22840/2022

VN/22840/2022-MMM-34

LAUSUNTOTIIVISTELMÄ LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI LAIKSI ELINTARVIKEMARKKINALAIN MUUTTAMISESTA

Aluksi

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi elintarvikemarkkinalain muuttamisesta.

Lakiehdotus on ollut nähtävillä maa- ja metsätalousministeriön internet-sivuilla. Ennen lausuntokierrosta lakiehdotuksesta järjestettiin 28.9.2022 sidosryhmille kuulemistilaisuus. Mainittuna päivänä järjestettiin myös erillinen infotilaisuus median edustajille. Lausuntoaika oli 28.9.2022 – 12.10.2022.

Lakiehdotuksesta on pyydetty lausunnot seuraavilta tahoilta: Oikeusministeriö, Työ- ja elinkeinoministeriö, Valtiovarainministeriö, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Markkinaoikeus, Luonnonvarakeskus, Elintarvikemarkkinavaltuutettu, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Ruokavirasto, Elintarvikeketjun kauppatapalautakunta, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK ry, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC r.f., Elintarviketeollisuusliitto ry, Päivittäistavarakauppa ry, Elinkeinoelämän Keskusliitto EK, Keskuskauppakamari, Matkailu- ja Ravintolapalvelut, Kaupan liitto ry, Suomen Yrittäjät, Leipuriliitto, Panimoliitto, Lihakeskusliitto, Suomen Siipikarjaliitto, Puutarhaliitto - Trädgårdsförbunden ry, Kauppapuutarhaliitto ry, Svenska Trädgårdsförbundet rf, Kesko Oyj, SOK-yhtymä, LIDL, VYR Vilja-alan yhteistyöryhmä, Osuustoimintakeskus Pellervo ry ja Pellervon taloustutkimus.

Lausunnon antoivat: Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Turun kaupunki, K-kauppaliitto ry, Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry, Markkinaoikeus, Suomen Leipuriliitto ry, Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta (SOK), Luonnonvarakeskus (LUKE), Työ- ja elinkeinoministeriö, MTK-Etelä-Pohjanmaa ry, Kesko Oyj, Elintarviketeollisuusliitto ry (ETL), Kaupan liitto ry ja päivittäistavaliitto ry toimittivat yhteisen lausunnon, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Ruokavirasto, Elintarvikemarkkinavaltuutettu, Österbottens svenska producentförbund r.f., Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry, Kauppapuutarhaliitto ry, Pellervon taloustutkimus PTT ry, Oikeusministeriö, Svenska Trädgårdsförbundet rf, Siemenkauppiaitten yhdistys ry, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC rf, Valtiovarainministeriö, Suomen Yrittäjät ry ja Elinkeinoelämän Keskusliitto EK.

Edellä mainitut lausunnonantajat esittivät lausunnoissaan seuraavaa.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Maa- ja metsätalousministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

Valvira totesi lausunnossaan, ettei sillä ole asiassa lausuttavaa.

Markkinaoikeus totesi, ettei sillä ole esitykseen lausuttavaa, mutta toi esiin, että mikäli valtuutetun asemaa, tehtäviä tai toimivaltaa aiotaan vastaisuudessa tarkentaa ja/tai muuttaa laajemmin, edellyttäisi se markkinaoikeuden näkemyksen mukaan huolellista ja laaja-alaista tarkastelua ja valmistelua.

Turun kaupunki totesi lausunnossaan kannattavansa ehdotettua muutosta 2 §:n viranomaisen määritelmään. Turun kaupunki katsoo 2 a §:n maksuehtoja koskevan tiukennuksen olevan poikkeava julkisissa hankinnoissa sovellettaviin JYSE-ehtoihin nähden, ja ehdottaa maksuajan lyhentämistä 21 päivään, jolloin se olisi yhdenmukainen JYSE-ehtojen kanssa. Turun kaupunki ei näe 2 f §:n palautusten kieltoa tarpeellisenä, sillä palautuksista on jo nykyisen lain puitteissa sovittava erikseen, eivätkä ostajan yksipuoliset muutokset palauttamista koskeviin sopimusehtoihin ole mahdollisia.

Ruokavirasto keskittyi lausunnossaan toiveisiinsa organisaatiosääntelyn uudistamista koskeviin ehdotuksiin, joita ei nyt esillä olevassa esityksessä käsitellä.

K-kauppiasliitto kannattaa 2 §:n määritelmän muutosta ja vastustaa maksuaikoja ja palautuksia koskevien 2a §:n ja 2f §:n ehdotettuja muutoksia. K-kauppiasliitto ei vastusta 5, 8 eikä 9 §:n muutoksia, muttei myöskään näe niitä tarpeellisiksi vaan lähinnä täsmennyksiksi ja marginaalisiksi muutoksiksi.

K-kauppiasliitto katsoo, että lain muutostarpeet on esitetty ilman perusteluja tai selvityksiä, ja että perustelu on ristiriidassa hintojen avaamisesta ja tuottajahintojen kasvusta tehtyjen selvitysten sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun havaintojen kanssa. K-kauppiasliitto toteaa, että elintarvikemarkkinavaltuutetun työlle on annettava nyt täysi tuki ja työrauha pitämällä laki keskeisiltä osin ennallaan. K-kauppiasliitto myös toteaa lausunnossaan, ettei hyvin poikkeuksellisten olosuhteiden perusteella tule säätää pysyviä lakeja.

Ehdotetun maksuaikojen tiukennuksen osalta K-kauppiasliitto esittää perustelujen ja vaikutusten arvioinnin olevan puutteellista, sekä toteaa olevan epäselvää, koskeeko laissa esitetyt kiristykset koko ruokaketjua. K-kauppiasliitto toteaa, että maksuaikojen puolittamisella olisi merkittäviä vaikutuksia erityisesti pienten ja keskikokoisten sekä toimintansa juuri aloittaneiden ruokakauppojen rahoitustarpeisiin.

Ehdotettu palautuskielto vaikuttaisi K-kauppiasliiton mukaan ruokakaupoissa hyvin todennäköisesti tuotteiden tilausmääriin, tilausrytmiin, kuluttajahintoihin ja hankintapaikkoihin. Palautusten kieltäminen vähentäisi ruokakauppojen halukkuutta ottaa valikoimiinsa uusia tuotteita, pienentäisi menekkiriskiä sisältävien tuotteiden, kuten uutuuksien ja sesonkituotteiden tilausmääriä, aktivoisi aiempaa tarkempien laatuksien määrittämiseen ja lisäisi korotuspaineita kuluttajahintoihin.

K-kauppiasliitto katsoo, että kansallisista tiukennuksista kauppatapadirektiiviin tulee lähtökohtaisesti pidättyä.

Panimo- ja virvoitusjuomateollisuusliitto ry (Panimoliitto) katsoo, että muutosehdotus ei selkeytä asioita vaan jopa saattaa muuttaa sitä huomattavasti huonompaan suuntaan. Panimoliitto toteaa, että elintarvikemarkkinat ja koko elintarvikeala on aina ollut merkittävä koko yhteiskunnan toiminnan kannalta ja sen merkitys on noussut viime aikoina huoltovarmuuden ja kriisien takia vieläkin tärkeämmäksi. Tästä syystä Panimoliitto katsoo olevan erittäin huolestuttavaa, että muutokset lakiin tehdään kiireellä ja huonolla valmistelulla. Panimoliitto katsoo vaikutusarviointien olevan hyvin puutteellisia, sekä ettei hyvää lainsäädäntöprosessia valmistelussa ole noudatettu.

Panimoliitto katsoo, että maksuaikasäännöksen muutoksella parannetaan ensisijaisesti pk-yritysten likviditeettiä, eikä sillä helpoteta tuottajan kustannuskriisiä. Panimoliitto toteaa, että päivittäistavara- ja tukkukaupan pitkistä hinnoittelu- ja tarjouksenjättöajoista johtuen kustannuksia ei voida kuitenkaan siirtää asiakashintoihin kuin muutaman kerran vuodessa. Julkisissa hankintasopimuksissa kustannusten eteenpäin siirtäminen on vielä vaikeampaa hankintalain estäessä kustannusten täysimääräisen viemisen julkisen sektorin ostohintoihin. Panimoliitto toivoo myös täsmennystä valtuutetun tiedonsaantioikeuksien osalta, jotta suhde muuhun lainsäädäntöön ja lain oikeasuhtaisuus voidaan varmistaa. Muiden asiakkonaisuuksien osalta Panimoliitto yhtyy Elintarviketeollisuusliitto ry:n lausuntoon.

Suomen Leipuriliitto ry kannattaa sekä maksuehtoja että valtuutetun toimivaltaa koskevia uudistuksia. Leipuriliiton suhtautuminen lakiehdotuksen 2 f §:n (Palautukset) uudistamiseen on sen sijaan ristiriitainen. Leipuriliitto tunnistaa palautuksiin liittyvät ongelmat ja ymmärtää sinänsä hyvin lakiehdotuksen taustalla olevan ajatuksen. Leipuriliitto kuitenkin ehdottaa, että palautusoikeuden käyttäminen olisi mahdollista edelleen tilanteissa, kun tuotteen myyjä sitä nimenomaisesti haluaa. Leipuriliitto tunnistaa vaaran siitä, että ostajapuoli (esimerkiksi kaupan edustajat) voi käyttää tällaista sopimusmahdollisuutta myös väärin, jonka vuoksi elintarvikemarkkinavaltuutetulle annettava todellinen mahdollisuus puuttua omaloitteisesti esimerkiksi tämänkaltaiseen painostustilanteeseen on tärkeä.

Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta (SOK) katsoo, että elintarvikemarkkinalain muuttamiselle ei ole tarvetta, ja vastustaa maksuaikojen pakottavaa lyhentämistä. Nykylain epäselvyydet liittyen viranomaisen määritelmään (2 §, kohta 6) on kuitenkin perusteltua selkeyttää. Lain muuttaminen on ennen aikaista ja vailla asianmukaisia selvityksiä. SOK toteaa, että esitysluonnoksen mukaan kustannusten nousu ei ole siirtynyt elintarvikeketjussa eteenpäin. Väite on jäänyt perustelematta ja vaille selvityksiä. SOK käynnisti poikkeustilanteesta johtuen keväällä 2022 lukuisten tavarantoimittajien kanssa uudelleen neuvottelut jo sovituista sopimuksista ja hinnoista. SOK katsoo, että muuhun elinkeinoelämään nähden lyhyempien maksuaikojen ja ehdotetun sääntelyn tavoitteiden välille ei ole esitetty syy-yhteyttä. SOK:n näkemyksen mukaan maksuaikojen pakottava lyhentäminen onkin mm. omissaan kaventamaan toimijoiden kilpailuedellytyksiä, viedessään niiltä mahdollisuuden kilpailla maksuajalla osana hinnanmuodostusta.

Työ- ja elinkeinoministeriö ei vastusta ehdotettuja muutoksia, mutta pyytää huomioimaan jatkovalmistelussa jäljempänä lausunnossaan mainitut yleishuomiot sekä pykäläkohtaiset kommentit. TEM mm. ehdottaa, että tasapainoisen tilannekuvan luomiseksi esitysluonnokseen lisättäisiin kuvausta myös muun muassa kuluttajille ja teollisuudelle haastavasta tilanteesta aiheutuneista vaikutuksista tuottajien haastavan tilanteen käsittelyn lisäksi. TEM esittää myös harkittavaksi, että esitysluonnoksesta kävisi selkeämmin ilmi säännösten soveltuminen paitsi tuottajien ja teollisuuden välisiin sopimukseen sekä harvinaisempiin tuottajien ja kaupan välisiin sopimuksiin, myös elintarviketeollisuuden ja kaupan välisiin sopimuksiin. Tuottajat myyvät valtaosan tuotteistaan elintarviketeollisuudelle, eivät suoraan kaupalle.

TEM ei vastusta maksuaikaa koskevaa ehdotusta. TEM pitää myönteisenä, että maksuaika voisi olla 14 päivää pidempi ja enintään 30 päivää, jos kyseessä ei ole pilaantuva tuote ja jos tästä on toimitussopimuksessa selkeästi ja yksiselitteisesti sovittu. TEM ehdottaa vaikutustenarviointiin täydennyksiä mm. elintarvikeviennin osalta.

TEM ei vastusta 2 f §:n muutosta, jolla myönteisten vaikutusten lisäksi kuitenkin kavennettaisiin myös sopimusvapautta. Takaisinostoehdojen täysikiellolla voisi olla kielteisiä vaikutuksia esimerkiksi tilanteissa, joissa uuden tai vaikeammin kaupattavan tuotteen menekkiä halutaan kokeilla.

TEM suhtautuu myönteisesti markkinoiden seuraamisen lisäämiseen valtuutetun tehtäviin (5§). TEM ei vastusta 8 §:n muutosta, mutta arvioi, että jo voimassa olevan lain sanamuoto antaa elintarvikemarkkinavaltuutetulle asianmukaisen toimivallan ottaa asioita käsiteltäväkseen myös oma-aloitteisesti. TEM ei vastusta 9 §:n ehdotusta, mutta esittää jatkovalmistelussa selvennettäväksi ehdotuksen vaikutuksia.

Luonnonvarakeskus katsoo lausunnossaan, että lakimuutos ei tuone suuria muutoksia maataloustuottajan tai pienen elintarvikkeiden jalostajan asemaan, mutta lakiin esitetyt tarkennukset sekä elintarvikemarkkinavaltuutetun roolin vahvistaminen voidaan nähdä ennalta ehkäisevinä toimina. Lausunnossaan Luke katsoo, että elintarvikemarkkinoiden toimivuuden seurannan näkökulmasta elintarvikemarkkinavaltuutetulle tulisi laissa taata laajemat tiedonsaantioikeudet koskien erityisesti hintatietoja alan toimijoilta sekä mahdollisuutta luovuttaa ko. tietoja tutkimuskäyttöön Luke toteaa, että ehdotettu 14 päivän maksuaika-sääntö parantaisi osin tavarantoimittajien taloudellista tilannetta ja erityisesti likviditeettiä niissä sopimussuhteissa, joissa maksuaika on nykyisin ollut 30 päivää. Lyhyempi maksuaika ei kuitenkaan yksiselitteisesti parantaisi tavarantoimittajan asemaa, vaan saattaa heikentää kauppiaiden mahdollisuuksia suosia valikoimissaan paikallisten pientuottajien tuotteita.

Palautusten kiellon osalta Luke katsoo, että lainkohdan muutos on kaiken kaikkiaan perusteltu ja kauppatapadirektiivin mukainen: palautukset ilman maksua tulee elintarvikemarkkinalailla yksiselitteisesti kieltää. Riskinä voidaan pitää kaupan hankintakäytäntöjen mahdollista tiukentumista ja edellä mainittua pienten paikallisten toimittajien aseman heikentymistä.

MTK-Etelä-Pohjanmaa pitää lakiesityksessä esitettyjä muutoksia oikean suuntaisina ensimmäisinä askeleina ruokamarkkinoiden toiminnan parantamiseksi. MTK-Etelä-Pohjanmaa haluaa tuoda lisäksi esille, että jatkossa tarvitaan vielä järeämpiä toimenpiteitä, jotta alkutuottaja saisi tuotantokustannuksia vastaavan oikeudenmukaisen hinnan tuottamastaan ruoasta. Vaikka tuottajahinnat ovatkin nyt vihdoinkin viime kuukausina nousseet, tämä on tapahtunut tuskastuttavan jälkijättöisesti ja on tarkoittanut monilla maataloilla suuria talousvaikeuksia.

Kesko Oyj yhtyy Päivittäistavarakauppa ry:n ja Kaupan liiton yhteiseen lausuntoon sekä K-kauppiasliiton lausuntoon asiassa, joiden lisäksi haluaa kiinnittää huomiota alla lausuttuihin seikkoihin. Kesko toteaa, että lainvalmistelun tulee perustua tietopohjaan ja selvään käsitykseen sääntelyn vaikutuksista, sekä katsoo, että ehdotuksen keskeisin piirre on näiden täydellinen puuttuminen. Kesko katsoo, että elintarvikemarkkinavaltuutetun kaikki osapuolet huomioiva ohjaus ja käydyt sopimusneuvottelut ovat tämänhetkissä poikkeuksellisissa olosuhteissa tosiasiaa vieneet asioita eteenpäin ketterämmin ja vaikuttavammin kuin mitä ehdotetuilla sääntelymuutoksilla olisi mahdollista saavuttaa.

Maksuaikojen osalta Kesko mm. toteaa, että kansallisen ylisääntelyn tuloksena suomalaisen elintarviketeollisuuden ja kaupan alan toimijoiden kilpailukyky heikkenisi – muiden maiden toimijoiden voidessa tarjota joustavampia maksuaikoja. Lisäksi Kesko huomauttaa, että suomalaisen elintarvikeketjun ongelmana on jo tällä hetkellä verrokkimaita merkittävästi heikompi ja vahvasti alijäämäinen vienti.

Palautusten kiellon osalta Kesko toteaa, että palauttamisesta sopiminen on poikkeuksellinen toimi, jonka kieltäminen ehdotuksen mukaisesti estäisi hyvän kauppatavan periaatteiden mukaisen kohtuullisesta riskinjaosta sopimisen, kun se on molempien osapuolten etujen mukaista. Kesko myös katsoo, että mikäli osapuolilta poistuu kokonaan mahdollisuus sopia etukäteen myymättä jääneen tuotteen palautuksesta, nostaisi se kynnystä tuotteiden kokeilemiseen.

Ehdotettu toimivalta osallistua yksityisten yritysten välisiin sopimusneuvotteluihin kauppala-
lain 23.1 §:ää koskevissa tilanteissa toisen osapuolen tukena on kuitenkin sopimusvapau-
den ja elintarvikemarkkinavaltuutetun elintarvikemarkkinalain määräyksiä valvovan roolin
näkökulmasta on Keskon lausunnon mukaan hylättävä.

Elintarviketeollisuusliitto (ETL) katsoo, että valmistelussa ei ole noudatettu hyvää lain-
valmistelun periaatetta. ETL katsoo, että elintarvikeketjun sopijaosapuolet ovat oikeutettuja
hyvään ja laadukkaaseen lainsäädäntöön. ETL toteaa lausuttavana olevan hallituksen esi-
tysluonnoksen olevan kiireessä valmisteltu, huonolaatuinen ja sen vaikutusarvioinnit olevan
puutteelliset.

ETL katsoo, että lain soveltamisalaa (1 §) tulisi tarkentaa. ETL toteaa, että elinkeinonhar-
joittajia ja viranomaisia tulisi valvoa yhdenmukaisesti. Esitetty viranomaisen määritelmän
muutos velvoittaa jatkossa laajemman joukon viranomaisia muuttamaan maksuaika- ja pa-
lautuskäytäntöjään. Muutos tuo myös valtuutetulle lisää valvontavastuuta. Kun nykyisellä
lailla eikä ehdotetulla muutoksella voida puuttua julkisten sopimusehtojen kohtuuttomuuk-
siin, elintarvikemarkkinalaki ei todellisuudessa tarjoa suojaa sopimussuhteessa heikom-
malle osapuolelle kaikissa elintarvikemarkkinalaissa tarkoitetuissa sopimussuhteissa.

ETL katsoo, että maksuaikojen ja palautuskäytäntöjen muutos johtaa todennäköisesti tava-
rantoimittajaa koskeviin hyötyihin, mikä palvelee lain tarkoitusta turvata sopimussuhteen
heikommassa asemassa olevien tavarantoimittajien asemaa vahvemmilta ostajilta. ETL
kuitenkin huomauttaa, että muutosesitys voi johtaa päinvastaiseen tarkoitukseen, kuin mikä
elintarvikemarkkinalain tarkoitus on. ETL toteaa, että valtuutetun asema, toimivaltuudet ja
resurssit tulee olla oikeasuhtaisia ja viranhoidon tuloksellisen hoidon kannalta oikeita. ETL
katsoo, että markkinoiden seuraamisvelvollisuus on oikeasuuntainen. Sopimusten kohtuul-
listaminen valtuutetun toimivaltaa lisäämällä on niin ikään oikeasuuntainen esitys, joskin ei
täysin ongelmaton.

Kaupan liitto ry ja Päivittäistavaraliitto ry toimittivat yhteisen lausunnon. Lausunnonan-
tajat katsovat, että perusteita elintarvikemarkkinalain varsinaiselle muuttamiselle ei ole,
mutta että nykyisissä esiintyvät epäselvyyden ja epäkohdat olisi perusteltua korjata. Näitä
on lausunnossa mm. mainittuina viranomaisen määritelmä (jonka osalta perusteluihin kai-
vataan lisäselvitystä), sekä mm. lain soveltamisalaa koskevia kohtia, joita ei käsiteltävässä
esityksessä ehdoteta. Lausunnonantajat huomauttavat kuulemistilaisuuden järjestelyn on-
gelmistä sekä sidosryhmien kuulemisen puutteista. Lausunnonantajan kannattavat 2 §:n
määritelmän täsmentämistä, sekä vastustavat 2 a §:n ja 9 §:n ehdotettuja muutoksia. Lau-
sunnonantajat mm. toteavat, että maksuaikojen osalta kansainvälinen ulottuvuus on jäänyt
selvittämättä. Lausunnonantajat vastustavat 9 §:n laajennusta, sillä katsovat, että viran-
omaisen tehtävien tulisi rajoittua lain noudattamisen valvomiseen.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto toteaa lausunnossaan kannattavansa ehdotettuja muutoksia
5 §:ään 8 §:ään ja 9 §:ään, kuitenkin huomauttaen näiden edellyttävän riittävää resursointia
valtuutetulle. Palautusten kiellon sekä maksuaikojen lyhennyksen osalta KKV toteaa lau-
sunnossaan huomaavansa ehdotusten potentiaaliset positiiviset ja negatiiviset vaikutukset
eri toimijoille, sekä peräänkuuluttaa tarkempaa vaikutusten arviointia esimerkiksi tavarantoimittajille ja päivittäistavarakaupoille suunnatulla kyselyllä.

Kauppapuutarhaliitto toteaa lausunnossaan kannattavansa sekä maksuaikojen lyhentä-
mistä, että palautusten ehdotonta kieltoa.

Pellervon taloustutkimus (PTT) kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, että ruoka-
markkinoiden toimivuudesta ja tulonjaosta ruokaketjussa ei ole tuoretta tutkimustietoa. PTT
katsoo, että esitettyjä muutoksia ja niiden vaikuttavuutta tulisi tarkastella riippumattoman

tutkimustiedon pohjalta ja tunnistaa markkinoiden toimivuuteen ja ruokaketjun tulonjakoon liittyviä ratkaisuehdotuksia kokonaisvaltaisesti.

PTT pitää perusteltuna markkinoiden seuraamisen lisäämisen elintarvikemarkkinavaltuutetun tehtäviin, mutta katsoo sen edellyttävän tarkempaa konkretisointia kyseisestä tehtävästä, että riittäviä resursseja. PTT katsoo, että nopeampi maksuaikataulu voisi osaltaan edistää ruokaketjun tasapainoa. PTT kuitenkin peräänkuuluttaa tarvetta tehdä perusteellisempaa vaikuttavuusarviointia ja tarkastella myös maksuajan lyhentämistä suhteessa tuontituotteisiin. Lisäksi PTT huomauttaa sekä maksuaikamuutoksen että palautuksia koskevan muutokseen sisältyvän riskin siitä, että pienten tavarantoimittajien tuotteiden markkinoille pääsy vaikeutuisi. Lopuksi PTT huomautti lainvalmistelun avoimuudesta sekä sidosryhmien kuulemisen ongelmista.

Elintarvikemarkkinavaltuutettu (ETMV) toteaa lausuntonsa alussa, että kuten lakiluonnoksen perusteluissakin on todettu, edellinen elintarvikemarkkinalain muutos on ollut voimassa vasta hyvin vähän aikaa. Valtuutetulla on siten laista vähän käytännön soveltamiskokemusta. ETMV katsoo, että lakiluonnoksessa esitettyjen muutosten tosiasialliset vaikutukset heikommassa asemassa olevien toimijoiden aseman parantamiseksi jäävät esitetyn perusteella jossain määrin epäselviksi.

ETMV pitää kannatettavana viranomaisen määritelmän tarkentamista. ETMV kuitenkin toteaa, että viranomaisen määritelmän vastaavuus hankintalain 5 §:n mukaiseen hankintayksikön määritelmään on voimassa olevan lain ja sen esitöiden perusteella epäselvää.

Maksuaikoja koskevan tiukennuksen osalta ETMV kritisoi lakiluonnoksen perusteluja, ja katsoo että tehdyn analyysin perusteella ei voida sanoa, mikä tilanne on nimenomaan elintarvikealalla. Lisäksi ETMV toteaa, että sille tulleiden neuvontapyyntöjen perusteella vaikuttaa siltä, että maatilojen ja muun alkutuotannon näkökulmasta jo voimassa olevan lain 30 ja 60 päivän maksuajat aiheuttavat ongelmia. Monilla sektoreilla käytössä olleet pitkät maksuajat ovat nykyisten direktiiviin perustuvien maksuaikäsäännösten vastaisia. Tällaiset maksuajat ovat olleet kaikkien osapuolten haluamia ja hyväksymiä. ETMV toteaa lisäksi, että maksuajan alkaminen on määriteltävä nykyistä selkeämmin.

Palautusten kiellon osalta ETMV toteaa, että kunkin sopijaosapuolen tulee lähtökohtaisesti vastata yritystoimintaansa liittyvistä riskeistä. Tietyissä tilanteissa poikkeukseton palautuskielto saattaa kuitenkin rajoittaa liikaa sopimusvapautta. Se ei esimerkiksi ota huomioon tilanteita, joissa palautukset ovat molempien osapuolten edun mukaisia.

Markkinoiden seuraamisen osalta ETMV toteaa, että pitää sen lisäämistä valtuutetun tehtäviin myönteisenä, ja että se selventää valtuutetun tehtävänsä kuvaa. Käytännössä valtuutettu on jo nyt seurannut markkinoiden toimintaa omasta aloitteestaan, joten tehtävän lisääminen lakiin ei tosiasiallisesti muuta nykytilannetta. ETMV katsoo, että tehokas markkinoiden seuraaminen edellyttäisi valtuutetun tiedonsaantioikeuksien laajentamista.

ETMV ei kannata 8 §:n muutosta, vaan katsoo että valtuutetun tulisi itse voida päättää, millaisia asioita se ottaa oma-aloitteisesti käsiteltäväksi.

ETMV pitää lakiluonnoksen 9.3 §:n perusteluita liian suppeina, ja toteaa, ettei tiedossaan ole, että kauppalain 23 §:n 1 momentissa tarkoitettujen tilanteiden olisivat käytännössä aiheuttaneet ongelmia. Lakiluonnoksen perusteella jää epäselväksi myös se, mitä avustaminen käytännössä tarkoittaa sekä kuinka laaja valtuutetun avustamisvelvollisuus on. Lisäksi ETMV huomauttaa uuden tehtävän merkitsevän lisäresurssien tarvetta.

Österbottens svenska producentförbund r.f. (ÖSP) katsoo lausunnossaan, että lakiehdotus on pieni askel oikeaan suuntaan, mutta kuitenkin riittämätön vahvistamaan merkittävästi tuottajien asemaa elintarvikeketjussa. ÖSP esittää mm. säännöstelyä siitä, kuinka paljon etukäteen elintarvikkeiden hinta voidaan määrittää ennen toimituskauden alkua ja sääntelyä vähittäiskauppojen käyttämää internetissä tapahtuvaan huutokauppamenettelyyn sekä tuottaja- ja kuluttajahintojen saattamista julkiseksi.

Svenska Trädgårdsförbundet rf toteaa lausunnossaan kannattavansa sitä, että lakiehdotus määrittelee nykyistä selkeämmin maksamisen säännöt sekä palautusehdot. Lisäksi se kannattaa valtuutetulle 9.3 §:ssä lisättyä neuvotteluissa avustamista.

Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK katsoo lausunnossaan, että muutosehdotukset turvaavat elintarvikeketjussa heikoimmassa asemassa olevien toimijoiden asemaa ja lisäävät heikommissa asemassa olevien alkutuottajien neuvotteluvoimaa. MTK toteaa, että laissa säilyisi edelleen muut tuotteiden maksuaikoihin liittyvät poikkeussäännöt. Maksuaikasäännöstä tulisi kuitenkin tarkentaa osissa maksamisen mahdollistamiseksi (markkinajärjestelyasetus 172a). MTK katsoo, että muutos olisi linjassa alan maksuaikakäytäntöjen kanssa.

MTK myös viittaa lausunnossaan tulevan maatalouspolitiikkakauden julkaistuihin maataloustukien alustavaan maksuaikatauluun, joka tulee todennäköisesti heikentämään maatilojen maksuvalmiutta edelleen myöhäisemmäksi siirtyvien tukimaksatusten myötä. Elintarvikemarkkinalakiin ehdotetulla maksuaikojen lyhentämisestä koskevalla muutoksella voidaan MTK:n näkemyksen mukaan pehmentää tukien maksatuksen myöhästymisestä aiheutuvaa iskua tuottajien maksuvalmiuteen, mutta muitakin toimia tarvitaan iskun pehmentämiseen.

MTK toteaa kannattavansa ehdotonta palautusten kieltoa, ja katsoo, että ehdotetulla muutoksella vahvistettaisiin niin ikään tuottajien neuvotteluvoimaa, sillä myymättä jääneitä tuotteita ei voisi enää palauttaa tavarantoimittajille. MTK katsoo, että lain nykytuoto mahdollistaa tilanteet, joissa ostajan ei ole kannattanut perua esimerkiksi ennakoituun menekkiin nähden liian suurta tilausta alle 30 päivää sovituista toimituksista vaan palauttaa myymättä jääneet tuotteet, jos osapuolten välillä on sovittu tuotteiden palautuskäytännöistä.

MTK kannattaa lakiin ehdotettua viranomaisen määritelmän muuttamista ja lakiin ehdotettua elintarvikemarkkinavaltuutetun toimintaa selkeyttävää sääntelyä. MTK myös katsoo, että liiketoimintaympäristön muuttuessa ennalta-arvaamattomasti sopimuksen tekohetken olosuhteisiin nähden on alkutuottajan mahdollisuutta aitoihin neuvotteluihin tuettava. MTK pitää lain 9 pykälään ehdotettua lisäystä tervetulleena, mutta pitää tärkeänä, että lakiin liittyvien lisäselvitysten ja vaikutusten seurannan yhteydessä myös neuvotteluvelvollisuuteen liittyvää säännöstä voitaisiin kehittää velvoittavampaan suuntaan.

Oikeusministeriö ei lausunnossaan ota kantaa siihen, kannattaako tai vastustaako se ehdotettuja muutoksia. Lausunnossaan OM kiinnittää huomiota perusoikeusrajoitusten perustelujen täsmentämiseen, ja katsoo, että esitykseen on välttämätöntä lisätä rajoitusedellytysten täyttymistä koskeva arviointi.

Elintarvikemarkkinavaltuutetulle lain 5 §:ään ehdotetun markkinoiden seuraamistehtävän osalta OM peräänkuuluttaa tarkennusta siitä, onko kyseessä tosiasiallisesti uusi tehtävä, vai pelkkä informatiivinen tarkennus, sekä täsmennystä perusteluihin tämän osalta.

9 §:ään lisättävän uuden momentin osalta OM katsoo, että ehdotetun 3 momentin suhdetta voimassaolevan lain 2 momenttiin olisi perusteltua täsmentää jatkovalmistelussa, jotta näiden momenttien välinen suhde on nyt esitysluonnoksessa kuvattua selkeämpi ja näin elintarvikemarkkinavaltuutetun toimivalta olisi selkeämpi.

Siemenkauppiaitten yhdistys ry toteaa lausunnossaan olevansa huolestunut esityksestä elintarvikemarkkinalain muuttamiseksi. Mikäli esitystä ei muuteta, tulee sillä olemaan kielteisiä vaikutuksia Suomen huoltovarmuuteen muutaman vuoden viiveellä. Siemenkauppiaitten yhdistys katsoo lausunnossaan, että jo nykyisellään voimassa oleva elintarvikemarkkinan lainsäädäntö hankaloittaa etenkin siemenviljelijöiden ja siemenpakkaamoiden keskinäistä sopimista koskien maksuaikoja. Esitetyt tiukennukset maksuaikoihin hankaloittavat tilannetta entisestään. Joustavaa maksuajoista sopimista kannattavat sekä siemenviljelijät, että pakkaamot. Esitys vaikeuttaisi lausunnon mukaan erityisesti siementuottajien ja siemenpakkaamoiden toimintaa.

Siemenkauppiaitten yhdistys katsoo, että siementuotannon kannalta on tärkeää, että maksuaikarajoitukset eivät heikennä siementen kunnostuksen ja pakkaamisen aikataulutusta, ja vaarana siementen toimitusvarmuutta uudelle kasvukaudelle. Esitys voi tämän vuoksi heikentää Suomen huoltovarmuutta. Yhdistys katsoo myös, että esitys ei huomioi elintarvikkeiden ja viljan kaupankäynnin ja näiden ominaispiirteiden eroavaisuuksia, etenkin siemenviljan osalta. Lausunnossa todetaan lisäksi, että maksuajan joustamattomuus heikentäisi myös logistiikan suunnittelua, mikä lisää toimitusketjun kuljetuskustannuksia ja kuljetuksesta syntyviä päästöjä.

Siemenkauppiaitten yhdistys ehdottaa, että lakiin tulisi sisällyttää mahdollisuus, että viljelijällä on oikeus omasta tahdostaan siirtää tilitystä pidemmälle kuin 30 vrk, sillä se ei ole riittävä maksuaika siementuotannossa. Sopimusmahdollisuus vähintään 90 päivän maksuajasta poistaisi suurimman osan tässä lausunnossa esille tuoduista ongelmista.

Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry toteaa lausunnossaan kannattavansa 2 §:n määritelmän täsmentämistä. 5 §:ään ja 8 §:ään ehdotettavien muutosten osalta MaRa katsoo jo nykyisen lain mahdollistavan ehdotettavan toiminnan, mutta pitää muutosta perusteltuna, jos sen katsotaan selkeyttävän elintarvikevaltuutetun tehtäviä ja toimintavaltuuksia.

MaRa vastustaa lausunnossaan maksuaikojen tiukennusta, sekä ehdottaa muutoksia lain 4 §:ään ja 13 §:ään, joihin ei käsillä olevassa esityksessä ehdoteta muutoksia.

Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC rf korostaa, että nämä toimenpiteet ovat askel oikeaan suuntaan, mutta riittämättömiä viljelijöiden heikon aseman vahvistamiseksi. SLC myös nosti esiin huolensa mm. elintarvikeketjun osapuolten sekä viranomaisten mahdollisuudesta saada tietoja esim. ruoan hinnan jakautumisesta tai asiakas- ja kuluttajatiedoista.

Suomen yrittäjät toteaa lausunnossaan pitävänsä esitystä perusteltuna, eikä luonnoksen sisältöön ole kommentoitavaa. Lisäksi Suomen Yrittäjät esitti huolensa (OM:n valmistelun) maksuehtolain etenemisestä.

Elinkeinoelämän Keskusliitto toteaa yhtyvänsä ja tukevansa Kaupan liiton, Päivittäistavarakauppa ry:n sekä Elintarviketeollisuusliiton lausunnoissa esille nostettua. Lisäksi EK toteaa lausunnossaan, ettei näin lyhyen aikaa voimassa olleen lain muuttamisvaatimukset synnytä luottamusta lainvalmisteluprosessin laatuun. EK kritisoi lausunnossaan voimakkaasti lakiehdotuksen vaikutusarviointia, valmisteluajataulua sekä sidosryhmien kuulemista. EK toteaa, että keskeisen ja vaikuttavan lakiesityksen valmisteluun on varattava riittävästi aikaa. Valmistelun tulee olla avointa ja huolellista. EK myös toteaa pitävänsä poikkeuksellisen ja hyvin valitettavana, että sidosryhmät on sivuutettu tämän lakiesityksen valmistelusta. EK katsoo, että sidosryhmien mahdollisuudet kommentoida ja ylipäättään perehtyä nyt tehtyyn ehdotukseen on käytännössä ollut olematonta. Lausunnossaan EK toteaa, ettei menettelyn voida katsoa täyttävän valtioneuvoston periaatepäätöksen linjauksia säädösvalmistelun kuulemisesta.

EK toteaa, ettei mitään vastustettavaa ei ole siinä lähtökohdassa, että heikomman sopijapartin asemaa suojataan. EK kuitenkin katsoo, että lainsäädännön avulla harvoin pystytään nopeasti vaikuttamaan yritysten kannattavuuden parantumiseen. EK myös peräänkuuluttaa vakautta lainsäädäntöön, eikä pidä lakimuutoksia suotavina tilanteissa, kun ne on tarkoitettu suhteellisen lyhytaikaisen häiriön vakauttamiseksi. Lisäksi EK esittää elintarvikemarkkinalaista katsomiaan epäkohtia, joiden muuttamisen näkee tarpeelliseksi. Lausuntonsa lopuksi EK esittää, että lakiesitys palautetaan asianmukaiseen valmisteluun.

Valtiovarainministeriö kiinnittää lausunnossaan huomiota ehdotettujen muutosten perustelujen riittävyteen. VM huomauttaa lausunnossaan ehdotetun 2 §:n muutoksen osalta, että julkisoikeudellisen laitoksen määritelmä jossain määrin vaihtelee lainsäädännöstä riippuen, ja suosittelee selkeämpää viittausta hankintalaissa tarkoitettuun julkisoikeudelliseen laitokseen. VM pitää lausunnossaan tärkeänä, että maksuaikoja ja palautuksia koskevien ehdotusten osalta esitykseen tulisi sisältyä kattavaa arviointia esitettyjen rajoitusten hyväksyttävyyden perusteista perustuslaissa säädettyyn suojaan nähden.

5.1 §:ään lisättävän valtuutetun markkinoiden seurantavelvoitteen osalta VM pitää perusteltuna selkiyttää esitystä erityisesti siltä osin, onko esitetyllä säännöksellä ja millä perustella muuta kuin informatiivista sisältöä. Samoin 9 §:ään lisättävän neuvotteluissa avustamisen osalta VM peräänkuuluttaa perustelujen selkiyttämistä ja varmistamista siitä, ettei päällekkäisyyksiä ole lain 2 §:n kanssa.